

GENERALINIO ADVOKATO

JÁN MAZÁK IŠVADA,

pateikta 2008 m. rugsėjo 23 d.¹

I — Įvadas

1. 2007 m. liepos 24 d. Nutartimi² *High Court of Justice (Queen's Bench Division, Administrative Court)*, (Jungtinė Karalystė) kreipėsi į Teisingumo Teismą pateikdamas kelis prejudicinius klausimus dėl 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus³, išaiškinimo. Šiais klausimais *High Court of Justice* iš esmės nori sužinoti, ar direktyva draudžia nacionalinės teisės aktus, kuriais į nacionalinę teisę perkeliama šios direktyvos nuostatos, susijusios su diskriminacija dėl amžiaus ir kurie darbdaviui leidžia, laikantis tam tikrų sąlygų, priverstinai atleisti 65 metų ir vyresnius darbuotojus.

2. Šis klausimas buvo iškeltas nagrinėjant ieškinį, kurį *Incorporated Trustees of the*

National Council on Ageing (Age Concern England) (toliau – *Age Concern England*) pareiškė *Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform* (Verslo, įmonių ir reguliavimo reformų valstybės sekretorius), ginčydama tokių teisės aktų teisėtumą.

3. Nagrinėjama byla, kuri papildys ankstesnėse *Mangold*⁴, *Lindorfer*⁵, *Palacios de la Villa*⁶ ir *Bartsch*⁷ bylose pradėtą plėtoti teismo praktiką diskriminacijos dėl amžiaus srityje, suteikia Teisingumo Teismui galimybę plačiau išaiškinti valstybių narių įsipareigojimus dėl Direktyvos 2000/78 2 straipsnyje nustatyto draudimo diskriminuoti dėl amžiaus, visų pirma dėl to, kaip tiksliai šis draudimas turi būti perkeltas į nacionalinę teisę.

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — Teisingumo Teismo kanceliarija šią nutartį gavo 2007 m. rugpjūčio 20 d. (2007 m. rugpjūčio 9 d. gauta faksu).

3 — OL L 303, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79.

4 — 2005 m. lapkričio 22 d. Sprendimas (C-144/04, Rink. p. I-9981).

5 — 2007 m. rugsėjo 11 d. Sprendimas (C-227/04 P, Rink. p. I-6767), nors galiausiai Teisingumo Teismas išsprendė šią bylą remdamasis tik diskriminacijos dėl lyties nuostatomis. Vis dėlto žr. pirmą išvadą, kurią šioje byloje 2005 m. spalio 27 d. pateikė generalinis advokatas F. Jacobs, ir antrą išvadą, kurią, atnaujinus bylos nagrinėjimą, 2006 m. lapkričio 30 d. pateikė generalinė advokatė E. Sharpston.

6 — 2007 m. spalio 16 d. Sprendimas (C-411/05, Rink. p. I-8531).

7 — Byla C-427/06, šiuo metu nagrinėjama Teisingumo Teisme.

II — Teisinis pagrindas

<...>

A — Bendrijos teisė

4. Direktyva 2000/78 buvo priimta EB 13 straipsnio pagrindu. Šios direktyvos pirma, keturiolikta ir 25 konstatuojamosios dalys išdėstytos taip:

„1) pagal Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnį Europos Sąjunga kuriama remiantis bendrais valstybių narių laisvės, demokratijos, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimo principais bei teisine valstybe ir kaip Bendrijos teisės bendruosius principus ji pripažįsta pagrindines teises, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kurios yra grindžiamos bendromis valstybių narių konstitucinėmis tradicijomis;

25) diskriminavimo dėl amžiaus draudimas yra svarbiausia Užimtumo gairėse išdėstytų tikslų įgyvendinimo ir darbo jėgos įvairovės skatinimo priemonė. Vis dėlto tam tikromis aplinkybėmis galima pateisinti skirtingą požiūrį dėl amžiaus, todėl reikia priimti specialias nuostatas, kurios galėtų būti skirtingos, atsižvelgiant į valstybėse narėse susiklosčiusią padėtį. Todėl būtina įžvelgti skirtingo požiūrio, kurį pateisina teisėta užimtumo politika, darbo rinka ir profesinio mokymo tikslai, ir diskriminacijos, kuri turi būti uždrausta, skirtumus.

<...>“

5. Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje nurodyta, kad šios direktyvos tikslas yra:

<...>

14) ši direktyva nepažeidžia nacionalinių nuostatų, kuriomis nustatomas pensinis amžius;

„<...> nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valsty-

bėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą.“

religiją ar įsitikinimus išpažįstantys, tam tikrą negalią turintys, tam tikro amžiaus ar tam tikros seksualinės orientacijos asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent:

6. Direktyvos 2 straipsnyje, kuris apibrėžia diskriminacijos sąvoką, numatyta:

„1. Šioje direktyvoje „vienodo požiūrio principas“ reiškia, kad dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

i) tas sąlygas, kriterijus ar taikomą praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis ir būtinomis priemonėmis arba

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl bet kurios iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti elgiama su kitu asmeniu;

ii) tam tikrą negalią turinčių asmenų atžvilgiu darbdavys, asmuo arba organizacija, kuriems yra taikoma ši direktyva, pagal nacionalinius teisės aktus yra įpareigoti imtis atitinkamų priemonių, atitinkančių 5 straipsnyje išdėstytus principus, kad būtų pašalinti dėl tokių sąlygų, taikomų kriterijų ar praktikos susidarę nepatogumai.

b) netiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar taikomos praktikos tam tikrą

<...>“

7. Direktyvos 6 straipsnis skirtas skirtingam požiūriui dėl amžiaus pateisinti:

c) maksimalaus įdarbinimo amžiaus nustatymą, paremtą su konkrečiomis pareigomis susijusiam mokymui keliamais reikalavimais arba su poreikiu nustatyti atitinkamą išdirbtą laikotarpį iki išėjimo į pensiją.

„1. Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtos užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Toks skirtingas poveikis, be kitų dalykų, gali apimti:

2. Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad amžiaus, kurio sulaukus suteikiama arba įgyjama teisė gauti senatvės ar invalidumo pensiją, nustatymas pagal profesinės socialinės apsaugos sistemas, įskaitant pagal šias sistemas nustatomą skirtingą darbuotojų amžių arba sudaromas darbuotojų grupes arba nustatomas darbuotojų kategorijas, ir pagal tokias sistemas aktuariniams apskaičiavimams taikomi su amžiumi susiję kriterijai nelaikomi diskriminacija dėl amžiaus, jei dėl to nepradedama diskriminuoti dėl lyties.“

a) specialių sąlygų nustatymą siekiant įsidarbinti ir profesinio mokymo, įdarbinimui ir darbui, įskaitant atleidimą iš darbo ir apmokėjimo sąlygas, jaunimui, pagyvenusio amžiaus asmenims ir už priežiūrą atsakingiems asmenims, siekiant skatinti jų profesinę integraciją ir užtikrinti jų apsaugą;

b) minimalaus amžiaus, profesinės patirties ar darbo stažo nustatymą siekiant įsidarbinti arba gauti tam tikrų su darbu susijusių privilegijų;

B — *Taikytina nacionalinė teisė*

8. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodyta, kad iki 2006 m. spalio 1 d. Jungtinėje Karalystėje nebuvo teisės aktų, kurie draustų diskriminaciją dėl amžiaus užimtumo ir profesinėje srityje. Darbdaviai galėjo atleisti įprasto pensinio amžiaus, kuris nustatytas jų įmonėje, sulaukusius darbuotojus arba, jei jis nenustatytas, sulaukusius 65 metų. 1996 m.

Darbo teisių įstatymo (Employment Rights Act, toliau – 1996 m. Įstatymas) 109 ir 156 straipsniuose buvo numatyta, kad tokiomis aplinkybėmis darbuotojai neturi teisės į jokią išeitinę išmoką.

taikytų ne tos pačios amžiaus grupės, kuriai priklauso B, asmenims, bet:

9. 2006 m. balandžio 3 d. Jungtinė Karalystė perkėlė Direktyvą 2000/78 į nacionalinę teisę, priimdama 2006 m. Reglamentą dėl lygybės darbo srityje (amžiaus aspektas) (*Employment Equality (Age) Regulations* 2006, SI 1031/2006; toliau – reglamentas).

i) dėl kurios tos pačios amžiaus grupės, kuriai priklauso B, asmenys patenka ar gali patekti tam tikru atžvilgiu į nepalankesnę padėtį nei kiti asmenys ir

10. Šio reglamento 3 straipsnyje apibrėžiamos tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos dėl amžiaus sąvokos pagal nacionalinę teisę. Jis išdėstytas taip:

ii) dėl kurios B patenka į šią nepalankesnę padėtį,

„1. Pagal šį reglamentą asmuo (A) diskriminuoja kitą asmenį (B), jei

o A negali įrodyti, kad elgesys ar atitinkamu atveju nuostata, kriterijus ar praktika yra proporcingos priemonės siekiant teisėto tikslo.“

a) dėl B amžiaus A su B elgiasi mažiau palankiai, negu jis elgiasi ar elgtųsi su kitais asmenimis; arba

11. Kaip išimtis reglamento 30 straipsnyje numatyta:

b) A taiko B atžvilgiu nuostatą, kriterijų ar praktiką, kuriuos jis taip pat taiko ar

„1. Šis straipsnis taikomas darbuotojams 1996 m. Įstatymo 230 straipsnio 1 dalies prasme, karališkojoje tarnyboje dirbantiems

asmenims, Bendruomenių rūmų personalui, taip pat Lordų rūmų personalui.

darbdavys nustatęs įprastą išėjimo į pensiją amžių ir ar jis laikėsi reglamento 6 priede numatytos procedūros.

2. 2 ir 3 dalys draudžia asmens, sulaukusio 65 ar daugiau metų, kuriam taikomas šis straipsnis, atleidimą iš darbo pripažinti neteisėtu, kai atleidimo priežastis yra išėjimas į pensiją.

3. Taikant šį reglamentą klausimas, ar atleidimo iš darbo priežastis yra išėjimas į pensiją, sprendžiamas pagal 1996 m. Įstatymo 98 ZA–98 ZF straipsnius“.

12. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, dėl 30 straipsnio poveikio 65 metų ar vyresnis darbuotojas pagal nacionalinę teisę neturi teisės reikalauti pripažinti, kad jo atleidimas buvo neteisėtas dėl amžiaus diskriminuojantys veiksmai, jei „atleidimo iš darbo priežastis yra išėjimas į pensiją“.

13. Ar atleidimo iš darbo priežastis yra išėjimas į pensiją, priklauso nuo reglamento 8 priede nustatytų kriterijų taikymo. Šie kriterijai skiriasi, atsižvelgiant į tai, ar darbuotojas yra sulaukęs 65 arba daugiau metų, ar

14. Taigi pagal reglamento 6 priedą darbdavys, ketinantis remtis jo 30 straipsniu, nurodydamas, kad „atleidimo iš darbo priežastis yra išėjimas į pensiją“, darbuotoją apie numatomą atleidimo iš darbo datą ir darbuotojo teisę pateikti prašymą neatleisti iš darbo dėl išėjimo į pensiją turi įspėti prieš laikotarpį, kuris gali būti nuo šešių mėnesių iki vieno metų. Tokiu atveju darbuotojas turi teisę oficialiai pateikti prašymą neatleisti iš darbo dėl išėjimo į pensiją, kurį darbdavys turi nagrinėti laikydamasis 6 priede išdėstytos tvarkos. Vis dėlto darbdavys neprivalo tenkinti tokio prašymo.

15. Reglamento 7 straipsnio 4 dalis papildo jo 30 straipsnį, leisdamą darbdaviams 65 metų ar vyresnius asmenis diskriminuoti dėl amžiaus priimant į darbą, jei tokiam asmeniui, jį priėmus į darbą, būtų taikomas 30 straipsnis. Šiame 7 straipsnyje numatyta:

„1. Darbdavio veiksmai laikomi neteisėta diskriminacija asmens atžvilgiu siūlant darbą Didžiojoje Britanijoje įsteigtoje įmonėje, jeigu darbdavys:

- a) imasi priemonių, siekdamas nustatyti, kam pasiūlyti darbą; amžius arba, jei darbdavys nėra nustatęs įprasto pensinio amžiaus, kuriam sueitų 65 metai.

b) <...>

5. 4 dalis taikoma tik asmeniui, kuriam, jei darbdavys jį būtų įdarbinęs, galėtų būti taikomas 30 straipsnis (išėjimo į pensiją išimtis).

- c) atsisako pasiūlyti ar tyčia nesiūlo asmeniui darbo.

<...>

<...>

4. Išskyrus 5 dalį, 1 dalies a ir c punktai netaikomi asmeniui:

8. 4 dalyje nurodytas „įprastas pensinis amžius“ yra 65 ar daugiau metų, kuris atitinka 1996 m. Įstatymo 98 ZH straipsnio reikavimus.“

- a) kuris yra sulaukęs amžiaus, viršijančio įprastą darbdavio nustatytą pensinį amžių, arba, jei darbdavys nėra nustatęs įprasto pensinio amžiaus, kuriam yra 65 metai; arba

III — Faktinės aplinkybės, procedūra ir prejudiciniai klausimai

- b) kuriam per šešis mėnesius nuo prašymo darbdaviui pateikimo dienos sueitų įprastas darbdavio nustatytas pensinis

16. Ieškovė pagrindinėje byloje *Age Concern England* yra labdaros organizacija, skatinanti rūpinimąsi pagyvenusiais žmonėmis. Savo ieškiniu *Age Concern England* prašo pripažinti, kad atitinkamos reglamento 3, 7 ir

30 straipsnių dalys yra neteisėtos, nes jos neteisingai perkelia Direktyvą 2000/78 į nacionalinę teisę.

19. Tokiomis aplinkybėmis *High Court of Justice* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

17. Ši organizacija pirmiausia teigia, kad Reglamento 30 straipsnis ir 7 straipsnio 4 bei 5 dalys patenka į Direktyvos 2000/78 ir ją įtvirtinto neteisėtos diskriminacijos dėl amžiaus draudimo taikymo sritį, o šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalis valstybėms narėms neleidžia nustatyti bendro pobūdžio pagrindo, pateisinančio tiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, koks yra nustatytas reglamento 3 straipsnyje. Minėtos direktyvos 6 straipsnio 1 dalis valstybėms narėms leidžia numatyti tik nuostatas, išvardijančias konkrečius mažiau palankaus elgesio dėl amžiaus veiksmus, kuriuos diskriminuojantis asmuo gali pateisinti, jei jie yra proporcingi teisėtam tikslui pasiekti. Be to, *Age Concern England* tvirtina, kad Direktyvos 2000/78 6 straipsnyje numatyti objektyvaus pateisinimo kriterijai savo turiniu skiriasi nuo šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies b punkte numatytų kriterijų ir kad nagrinėjamu atveju objektyvaus pateisinimo nebuvo.

18. Jungtinės Karalystės valdžios institucijos nepritaria tokiam požiūriui ir tvirtina, kad Direktyva 2000/78 netaikoma ginčijamoms reglamento nuostatoms ir bet kuriuo atveju šios nuostatos atitinka šios direktyvos 6 straipsnį.

„Kiek tai susiję su <...> Direktyva 2000/78 <...>:

1. Nacionalinio pensinio amžiaus ir direktyvos taikymo sritis

i) Ar direktyva taikoma nacionalinėms taisyklėms, kurios darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją?

ii) Ar direktyva taikoma nacionalinėms taisyklėms, kurios darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją, kai šios taisyklės buvo įtvirtintos jau priėmus direktyvą?

iii) Atsižvelgiant į i ir ii punktuose pateiktų klausimų atsakymus

1) ar 1996 m. Įstatymo 109 straipsnis ir (arba) 156 straipsnis ir (arba)

2) (reglamento) 30 ir 7 straipsniai, skaitomi kartu su reglamento 6 ir 8 priedais,

amžiumi pagrįstas nevienodas požiūris nėra diskriminacija, nustatant, kad jis proporcingas teisėtam tikslui pasiekti, ar vis dėlto 6 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad valstybės narės skirtingo požiūrio, kurį galima taip pateisinti, atvejus apibrėžtų nustatydamos sąrašą arba priimdamos kitą aktą, savo forma ir turiniu panašų į 6 straipsnio 1 dalį?

3. Tiesioginei ir netiesioginei diskriminacijai pateisinti taikomi kriterijai

yra pensinį amžių keturioliktos konstatuojamosios dalies prasme nustatančios nacionalinės nuostatos?

2. Tiesioginės diskriminacijos dėl amžiaus sąvoka: pateisinimo motyvai

iv) Ar direktyvos 6 straipsnio 1 dalis valstybėms narėms leidžia priimti teisės aktus, numatančius, kad

v) Ar yra koks nors reikšmingas praktinis skirtumas tarp direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje netiesioginei diskriminacijai pateisinti numatytų kriterijų ir direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje tiesioginei diskriminacijai dėl amžiaus pateisinti numatytų kriterijų, ir, jei taip, koks tas skirtumas?“

IV — Teisinė analizė

A — Pirminės pastabos

20. Nors, kaip *Age Concern England* pabrėžė savo pastabose, sprendimas pagrindinėje byloje gali būti nepaprastai svarbus Jungtinėje Karalystėje nustatytai pensijų sistemai ir turėti lemiamos įtakos daugeliui su privalomu išėjimu į pensiją susijusių bylų, kurios nagrinėjamos Jungtinės Karalystės teismuose, iš tikrųjų šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą apimtis yra palyginti ribota.

21. Visų pirma *High Court of Justice* sprendime pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą sąmoningai Teisingumo Teismo neprašė išaiškinti, ar Direktyvą 2000/78 atitinka pagrindinėje byloje nagrinėjami nacionalinės teisės aktai, kurie darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepateikė Teisingumo Teismui jokios svarbios informacijos, kuri šiam teismui leistų įvertinti, ar tokias taisykles galima pateisinti pagal direktyvos 6 straipsnio 1 dalį. Be to, nagrinėjamos bylos šalys išsamiai neaptarė nei galimų tikslų, kurių siekiama aptariamomis nacionalinėmis taisyklėmis, nei šių priemonių proporcingumo.

22. Kaip teisingai pastebėjo Jungtinės Karalystės vyriausybė ir Komisija, *High Court of Justice* pateikė Teisingumo Teismui gana konkrečius klausimus, kurie leistų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui išspręsti tam tikrus *Age Concern England* keliamus klausimus ir pateikti savo vertinimą dėl reglamento atitikties Direktyvai 2000/78.

23. Šiuo tikslu i, ii ir iii klausimais, kuriuos, manau, vertėtų nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės prašo išaiškinti, ar tokie teisės aktai patenka į Direktyvos 2000/78 taikymo sritį. Atsakyti į šį klausimą nėra sudėtinga atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimą *Palacios de la Villa*⁸.

24. Kiti du klausimai yra glaudžiai susiję, nes jais prašoma išaiškinti Direktyvos 2000/78 6 straipsnį ir pareikšti nuomonę dėl tokių teisės aktų, kokie aptariamai šioje byloje, atitikties minėtam straipsniui. Kalbant konkrečiau, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia nori sužinoti, ar Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad valstybės narės apibrėžtų skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti pagal 6 straipsnį, atvejus. Be to, šis teismas klausia apie kriterijus, kurie pateisintų tiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus.

⁸ — Minėtas 6 išnašoje.

25. Vis dėlto reikia priminti, kad Teisingumo Teismas, kuris turi pateikti naudingus atsakymus nacionaliniam teismui, siekdamas padėti šiam priimti sprendimą, yra kompetingas pateikti gaires, jei pagrindinės bylos medžiaga bei rašytinės ir žodinės pastabos, kurios jam buvo pateiktos, leidžia tai padaryti⁹.

28. Visos bylos šalys iš esmės sutaria dėl to, kad iš sprendimo *Palacios de la Villa*¹⁰ išplaukia, jog tokios nacionalinės taisyklės dėl pensinio amžiaus kaip antai reglamentas, patenka į Direktyvos 2000/78 taikymo sritį. Tačiau Italijos vyriausybė papildomai nurodo, kad iii klausimas turi būti pripažintas nepriimtiniu, jeigu jį reikia suprasti kaip susijusį su nacionalinės teisės nuostatos aiškinimu.

B — Dėl nacionalinio pensinio amžiaus ir direktyvos taikymo srities (i, ii ir iii klausimai)

26. Užduodamas i, ii ir iii klausimus, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar tokios nacionalinės taisyklės dėl pensinio amžiaus, kaip antai reglamentas, kurios leidžia atleisti iš darbo dėl išėjimo į pensiją 65 metų sulaukusius ar vyresnius asmenis, patenka į Direktyvos 2000/78 taikymo sritį.

2. Vertinimas

29. Direktyva 2000/78 siekiama nustatyti bendrą struktūrą, kad kiekvienam asmeniui būtų užtikrintas vienodas požiūris „užimtumo ir profesinėje srityje“, suteikiant jam veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos, pagrįstos vienu iš 1 straipsnyje nurodytų motyvų, įskaitant amžių¹¹.

1. Pagrindiniai šalių argumentai

27. Nagrinėjamoje byloje rašytines pastabas pateikė *Age Concern England*, Jungtinės Karalystės ir Italijos vyriausybės, taip pat Komisija. Išskyrus Italijos vyriausybę, visoms šioms šalims taip pat buvo atstovaujama 2008 m. liepos 2 d. posėdyje.

30. Direktyvos 2000/78 taikymo *ratione materiae* sritis išsamiai apibrėžta 3 straipsnyje. Kalbant konkrečiai, pagal Di-

9 — Šiuo klausimu žr., be kita ko, 1999 m. vasario 9 d. Sprendimą *Seymour-Smith ir Perez* (C-167/97, Rink. p. I-623, 68 punktas) ir 1996 m. kovo 7 d. Sprendimą *Freers ir Speckmann* (C-278/93, Rink. p. I-1165, 24 punktas).

10 — Minėtas 6 išnašoje.

11 — Žr. sprendimo *Palacios de la Villa*, minėto 6 išnašoje, 42 punktą.

rektyvos 2000/78 3 straipsnio 1 dalies c punktą ši direktyva, neviršijant Bendrijai suteiktų įgaliojimų, taikoma visų asmenų „<...> įdarbinimo ir darbo sąlygoms, įskaitant atleidimo iš darbo ir atlyginimo sąlygas“.

31. Šiuo atžvilgiu reikia pažymėti, kad pagal keturioliktą Direktyvos 2000/78 konstatuojamąją dalį, į kurią turi būti atsižvelgiama ją aiškinant, ši direktyva nepažeidžia nacionalinės teisės nuostatų, kuriomis nustatomas pensinis amžius.

32. Vis dėlto Teisingumo Teismas sprendime *Palacios de la Villa* šią konstatuojamąją dalį aiškino siaurai, nusprenddamas, jog ji „tik patikslina, kad minėta direktyva nedaro poveikio valstybių narių įgaliojimams nustatyti pensinį amžių“ ir „visiškai nedraudžia taikyti šios direktyvos nacionalinėms priemonėms, reglamentuojančioms darbo sutarties pasibaigimo sąlygas, sulaukus taip nustatyto pensinio amžiaus“¹².

33. Remdamasis šia prielaida Teisingumo Teismas sprendime *Palacios de la Villa* nusprendė, kad minėtoje byloje nagrinėti teisės aktai, pagal kuriuos darbo santykiai

tarp darbdavio ir darbuotojo, kuriam suėjo 65 metai, teisėtai automatiškai nutraukiami, paveikia šalis siejančių darbo santykių trukmę bei apskritai atitinkamo darbuotojo galimybę verstis profesine veikla, sudarydami kliūčių ateityje pastarajam dalyvauti aktyviame gyvenime, todėl tokie teisės aktai turi būti laikomi nustatančiais taisykles, susijusias su „įdarbinimo ir darbo sąlygomis, įskaitant atleidimo iš darbo ir atlyginimo sąlygas“, Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 1 dalies c punkto prasme¹³.

34. Šie argumentai taip pat akivaizdžiai taikomi tokiems teisės aktams, kokie aptariamai šioje byloje, kurie darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją.

35. Todėl į i, ii, ir iii klausimus reikėtų atsakyti, kad Direktyva 2000/78 taikoma nacionalinėms taisyklėms, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kurios darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją.

12 — Minėtas 6 išnašoje, 44 punktas.

13 — Žr. sprendimo *Palacios de la Villa*, minėto 6 išnašoje, 45–47 punktus.

C — *Dėl specialaus pateisinimo reikalavimo (iv klausimas)*

36. Pateikdamas iv klausimą, kuriame prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškiai turi omeny reglamento 3 straipsnyje įtvirtintą diskriminacijos dėl amžiaus apibrėžimą pagal nacionalinę teisę, šis teismas iš esmės nori sužinoti, ar pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį leidžiamas bendras amžiumi pagrįsto nevienodo požiūrio pateisinimas, kaip antai numatytas reglamento 3 straipsnyje, ar vis dėlto ši nuostata reikalauja, kad valstybės narės skirtingo požiūrio, kurį galima taip pateisinti, atvejus apibrėžtų nustatydamos sąrašą arba priimdamos kitą aktą, savo forma ir turiniu panašų į 6 straipsnio 1 dalį.

1. Pagrindiniai šalių argumentai

37. *Age Concern England* mano, kad dėl reglamento 3 straipsnio kyla trys problemos: šiame straipsnyje nėra daromas skirtumas tarp pateisinimo pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnį ir pagal šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies b punktą, nėra paaiškinta, koks amžiumi pagrįstas nevienodas požiūris potencialiai galėtų būti pateisinamas, ir galiausiai nenurodyta, kokie tikslai galėtų pateisinti tokį nevienodą požiūrį.

38. Pasisakydama konkrečiai dėl iv klausimo, *Age Concern England* tvirtina, kad Direktyvoje 2000/78 nustatytas diskriminacijos dėl

amžiaus draudimas yra konkretus pagrindinės teisės į vienodą požiūrį aspektas ir visos šio principo išimtys turi būti aiškiai pagrįstos. Be to, tik visiškai išskirtiniais atvejais galima pateisinti tiesioginę diskriminaciją, kuri, priešingu atveju, pažeistų vienodo požiūrio principą.

39. Ši organizacija teigia, jog Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama siaurai, kad būtų kuo mažiau pateisinta leidžiančių aplinkybių. Jos nuomone, minėtos direktyvos 6 straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos a–c punktuose darydamas nuorodą į pavyzdinį objektyvaus ir tinkamo pateisinimo sąrašą, Bendrijos teisės aktų leidėjas ketino įpareigoti valstybes nares savo įgyvendinimo priemonėse nustatyti specialų skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti teisėtu tikslu, atvejų sąrašą. Tokį požiūrį patvirtina Direktyvos 2000/78 25 konstatuojamoji dalis. Atvirkščiai, aptariama direktyva valstybėms narėms neleidžia priimti teisės aktų, numatančių, kad bet koks (konkrečiai neapibrėžtas) skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jeigu nustatoma, kad priemonė yra proporcinga teisėtam tikslui pasiekti.

40. Pateikdama bendro pobūdžio pastabą, Jungtinės Karalystės vyriausybė pažymi, kad *Age Concern England* netinkamu būdu siekia išplėsti nagrinėjamo prašymo priimti prejudi-

cinį sprendimą apimtį, kuri vis dėlto yra apribota konkrečiais Teisingumo Teismui pateiktais *High Court of Justice* klausimais. Minėta vyriausybė pabrėžia, kad šioje byloje nėra išsamiai nagrinėjama Jungtinėje Karalystėje nustatyta pensijų sistema, taip pat šios sistemos proporcingumo ir pagrįstumo klausimas, kuris susijęs su daugybe sudėtingų aplinkybių. Ji taip pat ginčija, kad tokiais atvejais, kaip, atrodo, teigia *Age Concern England*, negalima kreiptis į teismą. Toks tvirtinimas pagrįstas tuo, jog painiojamas Direktyvos 2000/78 9 straipsnyje nustatytas įpareigojimas užtikrinti, kad šioje direktyvoje numatytoms pareigoms vykdyti būtų priimanamos teismo procedūros, ir valstybių narių teisė pagal direktyvos 6 straipsnio 1 dalį kai kurių skirtingo požiūrio dėl amžiaus atvejų nelaikyti neteisėta diskriminacija.

41. Pasisakydama dėl iv klausimo, Jungtinės Karalystės vyriausybė ginčija *Age Concern England* siūlomą aiškinimą ir tvirtina, jog pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį nereikalaujama, kad valstybės narės, nustatydamos sąrašą arba priimdamos kitą aktą, savo forma ir turiniu panašų į 6 straipsnio 1 dalį, apibrėžtų skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti kaip teisėtam šios nuostatos prasme tikslui pasiekti proporcingą priemonę, atvejus. Pagrįsdama savo nuomonę, ši vyriausybė nurodo Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies ir 25 konstatuojamosios dalies formuluotes, Teisingumo Teismo sprendimą *Palacios de la Villa*¹⁴, šios direktyvos parengiamuosius darbus ir valstybių narių veiksmų laisvę, kuria jos naudojasi įgyvendindamos direktyvas pagal EB 249 straipsnį. Rengdamas

direktyvos 6 straipsnio 1 dalies tekstą, Bendrijos teisės aktų leidėjas puikiai suprato, kad yra nerealu iš anksto numatyti tokius atvejus, kai skirtingas požiūris dėl amžiaus galėtų būti pateisinamas. Juo labiau nederėtų reikalauti, kad valstybės narės sudarytų tokių atvejų sąrašą.

42. Italijos vyriausybė taip pat mano, kad dėl valstybės narės suteiktos veiksmų laisvės perkeltant direktyvas į nacionalinę teisę nėra būtina specialiaame sąraše apibrėžti skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti, atvejų.

43. Komisija tvirtina, kad bet koks nediskriminavimo dėl amžiaus principo, kuris yra pagrindinis Bendrijos teisės principas, pažeidimas turi būti pateisintas bendrojo intereso (socialinės politikos) tikslu. Šios institucijos nuomone, Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalis, aiškinama atsižvelgiant į šios direktyvos 25 konstatuojamąją dalį, numato ribotą leidžiančią nukrypti nuo šio pagrindinio principo nuostatą, pateisinamą specialiais atitinkamai valstybei narei būdingais socialinės politikos sumetimais. Taigi 6 straipsnio 1 dalies nuostata reiškia, kad turi būti priimta speciali nacionalinė priemonė, kuri atspindėtų visas aplinkybes ir konkrečius tikslus. Tokios priemonės pavyzdys galėtų būti reglamento 30 straipsnis, kuriame nurodyta, kad asmens, sulaukusio 65 ar daugiau metų, atleidimas yra teisėtas, „kai atleidimo prie-

14 — Minėtas 6 išnašoje, 51–55 punktai.

žastis yra išėjimas į pensiją“. Taigi, darbdavys įgyvendina nacionalinę politiką konkrečiomis aplinkybėmis, tačiau dėl tokios politikos krypties sprendžia valstybė narė, o ne darbdavys.

2. Vertinimas

44. Kadangi šis klausimas veikiau susijęs su Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies perkėlimo į nacionalinę teisę „teisine technika“, nei su šios nuostatos taikymo *ratione materiae* sritimi, manau, kad būtų tinkama iš pradžių priminti kai kuriuos pagrindinius principus dėl valstybių narių pareigos perkelti direktyvą į nacionalinę teisę apimties.

45. Viena vertus, vien iš EB 249 straipsnio formuluotės matyti, kad direktyvos yra privalomos rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu, todėl valstybės narės gali laisvai pasirinkti jų įgyvendinimo formą ir būdus. Remiantis Teisingumo Teismo praktika, valstybės narėms suteiktas tam tikras lankstumas įgyvendinant direktyvas taip pat reiškia, kad perkelti direktyvą į nacionalinę teisę nebūtinai reikia kiekvienoje valstybėje narėje priimti teisės aktus. Teisingumo Teismas ne kartą yra nusprendęs, kad ne visada yra reikalaujama direktyvos nuostatas formaliai įtvirtinti aiškia ir specialia teise akte,

nes, atsižvelgiant į direktyvos turinį, jai įgyvendinti gali pakakti ir bendro teisinio konteksto¹⁵.

46. Kita vertus, nors akivaizdu, kad valstybės narės pasirinktinų būdų atžvilgiu turi didelę diskreciją, jos bet kuriuo atveju privalo imtis visų reikalingų priemonių direktyvos veiksmingumui siektino tikslo atžvilgiu užtikrinti¹⁶.

47. Kad valstybės narės užtikrintų visišką Bendrijos teisės aktų taikymą, jos pirmiausia privalo suderinti savo teisės aktus su Bendrijos teisės aktais ir, žinoma, nepriimti naujų teisės aktų, kurie galėtų pakenkti visiškam atitinkamos direktyvos veiksmingumui. Vis dėlto gali būti papildomai reikalaujama, ypač tuo atveju, kai susijusiomis direktyvos nuostatomis siekiama sukurti privatiems asmenims teisių, priimti teisės normas siekiant sukurti apibrėžtą, aiškią ir skaidrią padėtį, kuri leistų subjektams visiškai suvokti savo teises ir jomis remtis nacionaliniuose teismuose¹⁷.

15 — Pavyzdžiui, žr. 2001 m. lapkričio 15 d. Sprendimą *Komisija prieš Italiją* (C-49/00, Rink. p. I-8575, 21 punktas) ir 2003 m. birželio 26 d. Sprendimą *Komisija prieš Prancūziją* (C-233/00, Rink. p. I-6625, 76 punktas).

16 — Šiuo klausimu žr., be kita ko, 1991 m. liepos 25 d. Sprendimą *Emmott* (C-208/90, Rink. p. I-4269, 18 punktas) ir 2006 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Komisija prieš Airiją* (C-216/05, Rink. p. I-10787, 26 punktas).

17 — Šiuo klausimu žr., be kita ko, 2001 m. sausio 18 d. Sprendimą *Komisija prieš Italiją* (C-162/99, Rink. p. I-541, 22 punktas) ir sprendimo *Komisija prieš Prancūziją*, minėto 15 išnašoje, 76 punktą.

48. Šiame kontekste pagal Direktyvos 2000/78 1 straipsnį, skaitomą kartu su 3 straipsnio 1 dalies c punktu, jos tikslas – užtikrinti visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas, įdarbinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos, pagrįstos vienu iš 1 straipsnyje nurodytų motyvų, įskaitant amžių¹⁸.

49. Taigi Direktyva 2000/78 siekiama suteikti asmenims veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos, pagrįstos, be kita ko, amžiumi, visų pirma (horizontaliuose) santykiuose su kitais asmenimis, kurie kyla tokiose srityse, kaip antai įdarbinimas. Iš Direktyvos 2000/78 9 ir 10 straipsnių bei 29 ir 31 konstatuojamųjų dalių matyti, kad šiuo tikslu iš valstybių narių reikalaujama suteikti tinkamas teisinės apsaugos priemonės ir numatyti asmens, kuris tvirtina esantis diskriminacijos auką, įrodinėjimo pareigos perkėlimą atsakovui, kai susiduriama su *prima facie* diskriminacijos byla.

50. Atsižvelgiant į tai, kad Direktyva 2000/78 siekiama suteikti asmenims esminę apsaugą nuo šia direktyva draudžiamų diskriminacijos formų, nėra abejonių, kad direktyva nebūtų visiškai įgyvendinta vien užtikrinant, kad į jos taikymo sritį patenkantys nacionalinės teisės aktai iš tikrųjų yra suderinti su šioje direkty-

voje nustatytais reikalavimais laikytis vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje.

51. Tam, kad Direktyvos 2000/78 taikymo srityje asmenys galėtų veiksmingai naudotis savo teise į vienodą požiūrį ir, kalbant konkrečiau, nepatirtų draudžiamos diskriminacijos dėl amžiaus, mano nuomone, valstybės narės turi papildomą pareigą priimti tokias nacionalinės teisės taisykles užimtumo ir profesinėje srityje, kurios konkrečiai ir pakankamai aiškiai uždraustų diskriminaciją dėl amžiaus, kaip tai įvirtinta Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje, skaitomame kartu su 2 straipsniu ir 6 straipsnio 1 dalimi. Manau, kad Reglamento 3 straipsnis iš esmės yra toks teisės aktas, nes šiame straipsnyje išdėstyta diskriminacijos dėl amžiaus sąvoka pagal nacionalinę teisę.

52. Vis dėlto, priešingai nei, atrodo, teigia *Age Concern England*, nemanau, kad Direktyvos 2000/78 ir ypač jos 6 straipsnio 1 dalies perkėlimui į nacionalinę teisę trūksta reikalaujamo tikslumo ar tai padaryta nepakankamai konkrečiai vien dėl tos priežasties, kad nagrinėjami nacionalinės teisės aktai konkrečiai neapibrėžia skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti pagal 6 straipsnio 1 dalį, atvejų.

18 — Žr. šios išvados 28 ir 29 punktus.

53. Kaip nurodė Jungtinės Karalystės vyriausybė, Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies antrojoje pastraipoje tik išvardijama keletas skirtingo požiūrio pavyzdžių, kurie siekiant parodyti, kokio pobūdžio skirtingo požiūrio atvejai reglamentuojami 6 straipsnio 1 dalies pirmojoje pastraipoje, tai yra, kokie atvejai galėtų būti pripažinti objektyviai ir tinkamai pateisinami teisėtu tikslu ir dėl to suderinami su direktyvos reikalavimais¹⁹.

54. Iš to, kas pasakyta, negalima daryti išvados, kad valstybės narės privalo direktyvos įgyvendinimo priemonėse nustatyti specialų skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti teisėtu tikslu, atvejų sąrašą. Atsižvelgiant į situacijų, kurioms esant galėtų pasireikšti skirtingas požiūris, įvairovę, taip pat neabejotinai būtų neįmanoma iš anksto parengti tokį sąrašą, išvengiant nepagrįstų Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies pirmojoje pastraipoje numatyto pateisinimo apimties apribojimų.

55. Galiausiai taip pat reikia turėti omeny, kad draudimo diskriminuoti dėl amžiaus užimtumo ir profesinėje srityje apimtis pagal nacionalinę teisę reglamento 3 straipsnyje nėra nustatyta atskirai nuo kitų, specialioms atvejams skirtų taisyklių, reglamentuojančių konkrečias situacijas ar aspektus, kaip antai reglamento 30 straipsnis dėl privalomo išėjimo į pensiją.

56. Darau išvadą, kad tokios nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai reglamento 3 straipsnis nėra nesuderinamos su Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalimi vien dėl to, kad jose nenumatytas specialus leidžiamų skirtingo požiūrio formų sąrašas.

57. Taigi į iv klausimą siūlau atsakyti taip, kad Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalis valstybėms narėms leidžia priimti teisės aktus, numatančius, kad amžiumi pagrįstas nevienodas požiūris nėra diskriminacija, nustačius, kad jis proporcingas teisėtam tikslui pasiekti 6 straipsnio 1 dalies prasme. Tačiau ši nuostata nereikalauja, kad valstybės narės skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti pagal 6 straipsnio 1 dalį, atvejus apibrėžtų nustatydamos sąrašą arba priimdamos kitą aktą, savo forma ir turiniu panašų į 6 straipsnio 1 dalyje esantį sąrašą.

D — Dėl tiesioginei ir netiesioginei diskriminacijai pateisinti taikomų kriterijų

58. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas v klausimu siekia išaiškinti, kaip jis turėtų nustatyti, ar reglamento 7 straipsnio 4 ir 5 dalys bei 30 straipsnis, kiek jie darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją, yra pateisinami pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį. Šiuo tikslu

19 — Šiuo atžvilgiu žr. sprendimo *Palacios de la Villa*, minėto 6 išnašoje, 52 punktą.

nacionalinis teismas nori sužinoti, ar yra koks nors praktinis skirtumas tarp atitinkamai direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje ir 6 straipsnio 1 dalyje numatytų pateisinimo kriterijų.

61. Taigi, *Age Concern England* mano, kad Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalyje netiesioginei diskriminacijai pateisinti numatyti kriterijai akivaizdžiai skiriasi nuo tų kriterijų, kurie šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje numatyti tiesioginės diskriminacijos atžvilgiu.

1. Pagrindiniai šalių argumentai

59. *Age Concern England* pabrėžia išimtinį Direktyvos 2000/78 6 straipsnio pobūdį ir tai, kad dėl šios priežasties minėtas straipsnis turi būti aiškinamas siaurai. Ši organizacija tokią nuomonę grindžia Direktyvos 2000/78 6 straipsnio tikslais ir formuluotėmis bei šios direktyvos 25 konstatuojamąja dalimi, taip pat jos parengiamaisiais darbais (*travaux préparatoires*).

60. *Age Concern England* pažymi, kad direktyvos 6 straipsnio 1 dalis kaip leidžiamas išimtis iš nediskriminavimo principo numato tik „objektyviai“ ir „tinkamai“ pateisinamas priemonės. Ji pastebi, kad dvigubos sąlygos naudojimas yra vienintelis atvejis antrinėje Bendrijos teisėje, tiesiogiai susijęs su Europos žmogaus teisių teismo praktika diskriminacijos dėl lyties ar rasės srityje. Kadangi, remiantis sprendimu *Mangold*²⁰, nediskriminavimo dėl amžiaus principas yra bendrasis Bendrijos teisės principas, bet kokiam tiesioginės diskriminacijos pateisinimui turi būti taikoma labai aukšto lygio kontrolė.

62. Ši organizacija daro išvadą, kad Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, jog atsakovas gali pateisinti amžiumi pagrįstą mažiau palankų elgesį tik įrodydamas, kad skirtingą požiūrį galima objektyviai ir tinkamai pateisinti. Šių sąlygų taikymas parodo, kad toks pateisinimas yra leidžiamas tik tokiais atvejais, kai yra svarių priežasčių ir labai išimtinėmis bei ribotomis aplinkybėmis, kokios numatytos Direktyvos 2000/78 6 straipsnyje, arba konkrečiai apibrėžtomis panašiomis aplinkybėmis.

63. Atvirkščiai, remdamasi Direktyvos 2000/78 prasme ir tikslu, šios direktyvos parengiamaisiais darbais ir sprendimu *Palacios de la Villa*²¹, Jungtinės Karalystės vyriausybė mano, kad nėra jokio praktinio skirtumo tarp aptariamų direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje numatytų pateisinimo kriterijų ir direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje tiesioginei diskriminacijai dėl amžiaus pateisinti numatytų kriterijų.

20 — Minėtas 4 išnašoje.

21 — Minėtas 6 išnašoje, 60–65 punktai.

tytų kriterijų. Ši vyriausybė teigia, kad *Age Concern England* suteikia pernelyg didelę reikšmę vartojamoms sąvokoms „tinkamai“ ir „objektyviai“. Ji pažymi, kad Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalyje taip pat numatyti netiesioginės diskriminacijos atvejai, pavyzdžiui, profesinės patirties ar darbo stažo nustatymas siekiant įsidarbinti (6 straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos b punktas). Tiek pagal Bendrijos teisę, tiek pagal Europos žmogaus teisių konvenciją apskritai gali būti remiamasi objektyviu ir proporcingu pateisinimu, siekiant išvengti kaltinimų dėl diskriminacijos.

64. Italijos vyriausybės nuomone, Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies ir 6 straipsnio 1 dalies taikymo sritys nėra tokios pačios ta prasme, kad nuostatų, leidžiančių nukrypti nuo nediskriminavimo dėl amžiaus principo, taikymo sritis pagal direktyvos 6 straipsnio 1 dalį yra platesnė nei pagal šios direktyvos 2 straipsnį.

65. Komisija sutinka su Jungtinės Karalystės vyriausybe, kad Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies ir 6 straipsnio 1 dalies formuluočių skirtumas nėra svarbus. Jos manymu, esminis skirtumas tarp šių dviejų straipsnių nuostatų susijęs su klausimu, kas turi pateikti pateisinimą, koks yra jo pobūdis ir kaip jis turi būti įrodytas. Teismo posėdyje Komisija paaiškino,

kad ji supranta 6 straipsnio 1 dalį kaip *lex specialis* pobūdį direktyvos 2 straipsnio 2 dalies atžvilgiu turinčią normą, numatančią vienintelį galimą tiesioginės diskriminacijos dėl amžiaus pateisinimą.

66. Kaip aiškiai numatyta 6 straipsnio 1 dalyje, valstybė narė turi pateisinti „pagal nacionalinę teisę“ pasirinktą politikos kryptį. Taip pat iš sprendimo *Palacios de la Villa*²² matyti, kad konkrečios teisinės priemonės tikslas turi išplaukti tiesiogiai iš aptariamų priemonių formuluotės ar jos bendro konteksto, be kita ko, remiantis oficialiais dokumentais. Kita vertus, Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalyje pagrindinis dėmesys skiriamas darbdavio galimybei pateisinti savo veiksmus užimtumo srityje.

67. Remdamasi *Department of Trade and Industry* (Prekybos ir pramonės ministerija) išleistais aiškinamaisiais raštais, Komisija pažymi, kad socialinės politikos tikslai, kurių siekiama reglamentu, yra „darbo jėgos planavimas“ ir neigiamo poveikio pensijoms ir kitoms su darbo santykiais susijusioms išmo-

22 — Minėtas 6 išnašoje, 57 punktus.

koms pašalinimas, tai yra tokie tikslai, kurie direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje priskiriami prie teisėtų.

2. Vertinimas

68. Tobulame pasaulyje kiekvienas asmuo būtų vertinamas individualiai ir pagal nuopelnus, su visais žmonėmis būtų elgiamasi vienodai, jei jie yra vienodi, ir skirtingai, jeigu jie yra skirtingi. Taigi, tobulame pasaulyje kiekvienas gautų tai, kas jam priklauso, ir teisingumas būtų įvykdytas.

69. Deja, mūsų pasauliui žinoma teisė negali sukurti tokią prasmę turinčio idealaus teisingumo. Teisė, kaip „norma“, turi būti bendro pobūdžio ir su tikrove pati savaime ji gali kontaktuoti tik abstrakčia forma, todėl teismai, administracinės institucijos ir asmenys ją turi taikyti konkrečiais atvejais ir taip idealiu atveju bendro pobūdžio įstatymą „paversti“ individualiu teisingumu.

70. Taigi teisė apibendrina ir klasifikuoja, o asmenis ir konkrečias situacijas reglamen-

tuoja pasitelkdama tipus, kategorijas, požymius ir klases bei išskiria pagal tam tikrus kriterijus²³. Tačiau ilgainiui kai kurios klasifikacijos buvo pripažintos nepriimtinais teisei sistemai ir prieštaraujančiomis vertybėms, kuriomis ji grindžiama. Atsižvelgiant į EB 13 straipsnį, Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje religija ar įsitikinimai, negalia, amžius ar seksualinė orientacija nurodomi kaip kriterijai, kuriais teisėje iš esmės negali būti pagrįstas skirtingas požiūris, nebent nustatoma, kad toks skirtingas požiūris yra objektyviai pateisinamas.

71. Todėl šiais motyvais tiesiogiai ar netiesiogiai pagrįstas klasifikavimas ar skirtingas požiūris iš esmės yra „įtartinas“ ir gali sukelti neteisėtą diskriminaciją, nors, atsižvelgiant į Direktyvos 2000/78 2 straipsnyje numatytas galimybes jį pateisinti, taip gali ir nebūti. Viskas priklauso nuo aplinkybių, ypač kai kalbame apie skirtingą požiūrį dėl amžiaus.

72. Direktyvos 2000/78 25 konstatuojamojoje dalyje Bendrijos teisės aktų leidėjas konkrečiai dėl amžiaus pabrėžia, kad „būtina įžvelgti skirtingo požiūrio, kurį pateisina teisėta užimtumo politika, darbo rinka ir profesinio mokymo tikslai, ir diskriminacijos, kuri turi būti uždrausta, skirtumas“.

23 — Jei teisė palieka pernelyg daug laisvės individualiems sprendimams, pažeidžiama viena iš jai būdingų funkcijų užtikrinti teisinį saugumą ir bendresne prasme „teisinės valstybės“ principo laikymąsi. Kita vertus, jei teisė taikoma pernelyg mažai atsižvelgiant į individualias situacijas, tai gali sukelti nepriimtina neteisingumą: *summum ius, summa iniuria* <...>.

73. Amžius taip pat išskirtas iš kitų Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje nurodytų pagrindų, nes šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje numatytas specialus skirtingo požiūrio dėl amžiaus pateisinimas, su sąlyga, kad tokia nelygybė nėra pagal 2 straipsnį draudžiama diskriminacija, „jei pagal nacionalinę teisę ji objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtos užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis“.

74. Jau anksčiau buvo pabrėžiama, kad toks itin specifinis skirtingo požiūrio dėl amžiaus vertinimas atspindi realų skirtumą tarp amžiaus ir kitų Direktyvos 2000/78 2 straipsnyje nurodytų pagrindų²⁴. Amžius savo pobūdžiu nėra „įtartinas pagrindas“, bet jau ne tiek, kiek, pavyzdžiui, rasė ar lytis. Netgi atvirkščiai, skirtumai dėl amžiaus, amžiaus apribojimai ir kitos dėl amžiaus taikomos priemonės iš esmės yra nesudėtingai administruojamos, aiškos ir skaidrios, todėl plačiai naudojamos teisėje ir visų pirma su socialiniais ir įdarbinimo klausimais susijusiuose teisės aktuose. Kita vertus, amžius taip pat yra neapibrėžtas kriterijus. Vertinant, ar skirtingas požiūris yra diskriminacija dėl amžiaus, gali kilti klausimas ne tik dėl to, ar jis tiesiogiai, ar netiesiogiai pagrįstas amžiumi, bet taip pat, su koku amžiumi jis susijęs. Todėl gali būti kur kas sunkiau nei, pavyzdžiui, skirtingo požiūrio dėl lyties atvejais nustatyti, kur yra riba tarp pateisinamo skirtingo požiūrio dėl amžiaus ir nepateisinamos diskriminacijos. Galiausiai, kadangi tokios amžiaus ribos, kaip antai

reglamente numatytas pensinis amžius, sukelia skirtumų tiesiogiai dėl amžiaus, jas reikia automatiškai vertinti atsižvelgiant į tiesioginę diskriminaciją, apibrėžtą Direktyvos 2000/78 2 straipsnyje.

75. Numatant konkrečią ir papildomą pateisinimo galimybę, Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalyje siekiama atsižvelgti į amžiumi pagrįstos diskriminacijos ypatingą pobūdį ir dėl jos kylančius sunkumus. Šia nuostata akivaizdžiai siekiama suteikti valstybėms narėms galimybę išlaikyti praktiką, susijusią su įdarbinimo amžiumi, ir nustatyti ar išsaugoti amžiaus ribas, jei tai pateisina teisėtas užimtumo ar socialinės politikos tikslas. Šiuo tikslu 6 straipsnio 1 dalyje taip pat numatytas skirtingo požiūrio, tiesiogiai pagrįsto amžiumi, pateisinimą, ir tai yra išimtis kitų Direktyva 2000/78 draudžiamų diskriminavimo formų atžvilgiu²⁵.

76. Todėl, priešingai nei teigia *Age Concern England*, Direktyva 2000/78 suteikia daugiau galimybių pateisinti skirtingą požiūrį dėl

24 — Šiuo atžvilgiu žr., be kita ko, mano išvados, pateiktos 6 išnašoje minėtoje byloje *Palacios de la Villa*, 61–63 punktus ir generalinio advokato F. Jacobs išvados, pateiktos 5 išnašoje minėtoje byloje *Lindorfer*, 83 ir 84 punktus.

25 — Šiuo atžvilgiu reikia nurodyti, kad, kaip teismo posėdyje pripažino pati *Age Concern England*, 6 straipsnio 1 dalyje, kurioje pateikiami potencialiai pateisinamo elgesio pavyzdžiai, taip pat nurodomos aplinkybės, kurios veikiau susijusios su netiesiogine, nei tiesiogine diskriminacija, pavyzdžiui, Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos b punkte. Todėl atitinkamai 2 straipsnio 2 dalyje ir 6 straipsnio 1 dalyje numatyto pateisinimo skirtumas nėra susijęs su netiesioginės ir tiesioginės diskriminacijos skirtumu.

amžiaus, nei dėl kitų priežasčių, numatytų šios direktyvos 1 straipsnyje. Vis dėlto tai nereiškia, kad diskriminacija dėl amžiaus yra žemiausioje suvokiamos diskriminacijos pagrindų, numatytų Direktyvoje 2000/78, hierarchijos vietoje. Tai veikiau yra šių pagrindų skirtumų tiek dėl jų turinio, tiek dėl jų, kaip teisinių kriterijų, veikimo pobūdžio, išraiška. Šiuo atveju kalbama ne apie jų vertę ar reikšmę, bet apie tai, kaip tinkamai nustatyti draudimo diskriminuoti apimtį.

77. Konkrečiau kalbant apie tokius nacionalinės teisės aktus, kokie aptariami šioje byloje, kurie darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją, jie turi būti vertinami kaip taisyklės, nustatančios tiesiogiai amžiumi pagrįstą skirtingą požiūrį, kurios potencialiai galėtų būti laikomos Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies a punkte numatyta tiesiogine diskriminacija.

78. Todėl jų galimą pateisinimą reikia vertinti tik pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį. Šiuo atžvilgiu sprendimas *Palacios de la Villa*, kuris taip pat buvo susijęs su taisykle, numatančia privalomą išėjimą į pensiją (nors

kai kuriais atžvilgiais ji skiriasi), gali pateikti gaires dėl keleto šiai bylai reikšmingų aspektų.

79. Kalbant apie pateisinimo kriterijus, kurie turėtų būti taikomi pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį, sutinku su Komisija ir Jungtinės Karalystės vyriausybe, kad nacionalinės priemonės, patenkančios į direktyvos 6 straipsnio 1 dalies taikymo sritį, kontrolės lygiui neturi reikšmės žodis „tinkamai“, vartojamas papildomai prie žodžio „objektyviai“. Iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad vertindamas nacionalinių priemonių pateisinimą pagal direktyvos 6 straipsnio 1 dalį Teisingumo Teismas atskirai netaiko specialaus „tinkamumo“ kriterijaus. Veikiau atrodo, kad susijusios nacionalinės priemonės tikslo teisėtumui apibūdinti Teisingumo Teismas vartoja bendrą formuluotę „objektyviai ir tinkamai“²⁶. Be to, *Age Concern England* negalėjo konkrečiai nurodyti, kuo žodžio „tinkamai“ reikšmė skiriasi nuo žodžio „objektyviai“ reikšmės, kiek tai susiję su būtinos kontrolės lygiu.

80. Taip pat, Teisingumo Teismas sprendime *Palacios de la Villa* nusprendė, kad, norint pateisinti nagrinėjamą nacionalinę priemonę pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį,

26 — Žr. sprendimo *Mangold*, minėto 4 išnašoje, 59 ir 60 punktus bei sprendimo *Palacios de la Villa*, minėto 6 išnašoje, 64–66 punktus.

nėra būtina aiškiai nurodyti jos teisėtą tikslą, kuris būtų tokio pobūdžio kaip šioje direktyvos nuostatoje numatyti tikslai: pakanka, jog „kiti su atitinkamo akto bendru kontekstu susiję elementai leistų nustatyti juo siekiamą tikslą, kad būtų galima vykdyti teisinę kontrolę, norint išsiaiškinti, ar šis tikslas yra teisėtas ir ar jam įgyvendinti imtasi tinkamų ir būtinų priemonių“²⁷.

81. Iš tikrųjų, prisimenant seną teisinę sentenciją *lex imperat, non docet*, galimybė pateisinti nuostatą neturėtų priklausyti nuo to, ar jos tikslai yra aiškiai išdėstyti.

82. Vis dėlto manau, jog tokia galimybė pagrįsta prielaida, kad bet kuriuo atveju yra kokie nors teisės aktai, taip pat sutinku su Komisija, jog tokia išvada neabejotinai išplaukia iš 25 konstatuojamosios dalies („specialios nuostatos“) ir direktyvos 6 straipsnio 1 dalies formuluotės. Pastaroji nuostata visų pirma skirta nacionalinėms priemonėms, kurios atspindi pasirinktą socialinės ir užimtumo politikos kryptį, o ne individualaus pobūdžio darbdavių sprendimams²⁸. Todėl priemonių, numatančių skirtingą požiūrį dėl amžiaus, pateisinimas turi būti vertinamas valstybės narės lygiu „pagal nacionalinę teisę“.

83. Tačiau tai, mano nuomone, nepašalina galimybės pateisinti nacionalines taisykles, kurios valdžios institucijoms ar net asmenims suteikia tam tikrą diskreciją ar tam tikrą lankstumą. Tai reiškia tik tai, kad tokiu atveju, koks nagrinėjamas šioje byloje ir kuris susijęs su tokiais taisyklėmis, kaip antai reglamento 30 straipsnis ir Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalis, reikėtų kelti klausimą ne dėl to, ar pateisinamas individualaus pobūdžio darbdavio sprendimas dėl priverstinio darbuotojo atleidimo, bet dėl to, ar taisyklė, pagal kurią darbdaviui leidžiama atleisti iš darbo dėl išėjimo į pensiją 65 metų sulaukusius ar vyresnius darbuotojus, yra pateisinama atsižvelgiant į teisėtą tikslą, kaip tai numatyta 6 straipsnio 1 dalyje²⁹.

84. Be to, jei toks teisėtas tikslas gali būti nustatytas, pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį reikalaujama, kad šio tikslo būtų siekiama „tinkamomis ir būtinomis“ priemonėmis.

85. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas sprendime *Palacios de la Villa* padarė nuorodą į nusistovėjusią teismų praktiką, pagal kurią „valstybės narės ir prireikus

27 — Minėtas 6 išnašoje, 54–57 punktai.

28 — Šiuo atžvilgiu taip pat žr. Teisingumo Teismo sprendime *Palacios de la Villa* nurodytą „nacionalinių valdžios institucijų pasirinkimą“ (minėtas 6 išnašoje, 69 punktas).

29 — Mano nuomone, kadangi toks atskyrimas nebuvo padarytas, šioje byloje kyla tam tikra painiava ir netikslumų.

socialiniai partneriai nacionaliniu lygiu turi didelę diskreciją ne tik pasirinkti konkretų socialinės ir užimtumo politikos tikslą, bet ir nustatyti priemones, kurios būtų tinkamos jį pasiekti³⁰.

socialine ir užimtumo politika susijusių tikslų, ir šį požiūrį tikriausiai taip pat atspindi Teisingumo Teismo atsakymo, pateikto aptariamame sprendime *Palacios de la Villa*, formuluotė, pagal kurią tokios taisyklės leidžiamos, jei „siekiant įgyvendinti šį bendrojo intereso tikslą buvo imtasi tinkamų ir būtinų priemonių“³².

86. Be to, Teisingumo Teismas nurodė daugelį sudėtingų aplinkybių, į kurias nacionalinės valdžios institucijos gali atsižvelgti, spręsdamos dėl išėjimui į pensiją skirtų taisyklių, ir padarė išvadą, kad valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos turi rasti tinkamą pusiausvyrą tarp egzistuojančių skirtingų interesų, laikydamosi proporcingumo reikalavimų³¹.

87. Tai leistų manyti, kad valstybėms narėms yra palikta palyginti didelė diskrecija nustatant priemones, kuriomis siekiama teisėtų su

88. Todėl, atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, į v klausimą siūlau atsakyti taip, kad tokia taisyklė, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, kuri darbdaviui leidžia atleisti iš darbo 65 metų ir vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją, iš esmės gali būti pateisinama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį, jei pagal nacionalinę teisę tokią taisyklę galima objektyviai ir tinkamai pateisinti teisėtu tikslu, susijusiu su užimtumo politika ir darbo rinka, ir siekiant įgyvendinti šį bendrojo intereso tikslą buvo imtasi tinkamų ir būtinų priemonių.

30 — Minėtas 6 išnašoje, 68 punktą su nuoroda į 4 išnašoje minėto sprendimo *Mangold* 63 punktą.

31 — Sprendimo *Palacios de la Villa*, minėto 6 išnašoje, 68–71 punktai.

32 — Žr. sprendimo *Palacios de la Villa*, minėto 6 išnašoje, 77 punktą; taip pat dėl aiškesnių paaiškinimų šiuo klausimu žr. mano išvados, pateiktos šioje byloje, 74 punktą.

V — Išvada

89. Todėl siūlau Teisingumo Teismui į pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

- 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, taikoma tokioms nacionalinėms taisyklėms, kaip antai reglamentas dėl lygybės darbo srityje (amžiaus aspektas) (*Employment Equality (Age) Regulations* 2006, SI 1031/2006), kurios darbdaviams leidžia atleisti iš darbo 65 metų ar vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją.
- Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalis valstybėms narėms leidžia priimti teisės aktus, numatančius, jog amžiumi pagrįstas nevienodas požiūris nėra diskriminacija, nustačius, kad jis proporcingas teisėtam tikslui pasiekti 6 straipsnio 1 dalies prasme. Tačiau ši nuostata nereikalauja, kad valstybės narės skirtingo požiūrio, kurį galima pateisinti pagal 6 straipsnio 1 dalį, atvejus apibrėžtų nustatydamos sąrašą arba priimdamos kitą aktą, savo forma ir turiniu panašų į 6 straipsnio 1 dalyje esantį sąrašą.
- Tokia taisyklė, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, kuri darbdaviui leidžia atleisti iš darbo 65 metų ir vyresnius darbuotojus dėl išėjimo į pensiją, iš esmės gali būti pateisinama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį, jei pagal nacionalinę teisę tokią taisyklę galima objektyviai ir tinkamai pateisinti teisėtu tikslu, susijusiu su užimtumo politika ir darbo rinka, ir siekiant įgyvendinti šį bendrojo intereso tikslą buvo imtasi tinkamų ir būtinų priemonių.